

STORTINGET

Grunnlovsforslag 28

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Petter Eide, Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Karin Andersen, Lars Haltbrekken, Mona Fagerås og Nicholas Wilkinson

Dokument 12:28 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Petter Eide, Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Karin Andersen, Lars Haltbrekken, Mona Fagerås og Nicholas Wilkinson om endring i § 25 (om forbud mot atomvåpen på norsk jord)

Til Stortinget

Bakgrunn

Einar Gerhardsen proklamerte «ingen atomvåpen på norsk jord i fredstid» på NATO-toppmøtet i Paris i 1957. Selv om dette ikke er lovfestet, har denne politikken unison politisk støtte i Norge og også tydelig aksept blant våre allierte. Dagens tilstand er imidlertid ingen garanti for fremtiden. En reversering av politikken om at Norge skal være atomvåpenfritt, kan når som helst skje ved et flertall i Stortinget.

Det er derfor forslagsstillernes syn at det verdi-grunnlaget som representeres gjennom at Norge er atomvåpenfritt territorium, bør grunnlovfestes.

Utover på 1950-tallet vokste det frem en stadig sterkere motstand i Norge mot atomopprustning. Spesielt inntrykk gjorde de sovjetiske prøvesprengningene over Novaja Semlja bare vel 60 mil fra Kirkenes. Det vakte voldsom oppsikt da man i januar 1958 fikk meldinger om at det var funnet økende mengder radioaktivt strontium-90 i melken. Angsten for atomvåpnene grep om seg i befolkningen. I 1957 appellerte nobelprisvinnerne Linus Pauling og Albert Schweitzer i Norge mot prøvesprengningene. Dette bidro sterkt til å mobilisere opinionen. Schweitzers appell samlet en kvart million underskrifter i Norge. I juni 1958 gikk det første demonstra-

sjonstoget mot prøvesprengningene i Oslo og samlet 5 000 deltakere. Da sprengningene fortsatte, mobiliserte dette til enda større demonstrasjoner. Samtidig oppsto det en betent situasjon etter Ungarn-oppstanden i 1956. Mange arbeidet for utplassering av amerikanske atomvåpen i alle NATOs medlemsland, inkludert Norge.

Innenfor Arbeiderpartiet var meningene delte. Utenriksminister Halvard Lange hevdet at Norge ikke kunne reservere seg mot NATOs linje, fordi dette ville være det samme som å melde seg ut. Andre var mer skeptiske. Et benkeforslag om at ingen atomvåpen skulle lagres på norsk jord, ble enstemmig vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte i 1957. Likevel vakte det stor oppmerksomhet da statsminister Gerhardsen utvetydig slo fast på et NATO-toppmøte i desember 1957 at Norge ikke ønsket atomvåpen i Norge.

Om rustningskontroll og forslaget

Et grunnlovsforslag om å forby produksjon, innførsel, bruk og utplassering av atomvåpen på norsk jord må ses i et større perspektiv enn Norge alene. Det er bred politisk enighet om at Norge fortsatt skal spille en pådriverrolle for internasjonal rustningskontroll og nedrustning. Et enstemmig storting støttet opp om dette ønsket gjennom behandlingen av nedrustningsmeldingen i 2008 (St.meld. nr. 27 (2007–2008) Nedrustning og ikke-spredning, jf. Innst. S. nr. 29 (2008–2009)).

Å imøtekomme ambisjonen om en atomvåpenfri verden vil kreve en samlet global innsats på flere arenaer, samt at noen går foran og viser hvordan dette kan gjøres i praksis. I løpet av de siste årene har kraften i arbeidet for atomvåpennedrustning økt betraktelig, spesielt knyttet til den FN-drevne avtalen om et forbud mot atomvåpen. Avtalen ble vedtatt 7. juli 2017 i FN. 135 land deltok i forhandlingene, og 122 stemte for den en-

delige teksten. Ingen av atomvåpenstatene deltok i forhandlingene. Nederland deltok som eneste NATO-land, men stemte imot den endelige teksten.

Selv om atomlandene ikke deltar i prosessen med et globalt og folkerettslig atomvåpenforbud, deltar atommaktene i viktige atomnedrustningsprosesser. Tidligere har både president Barack Obamas «reset»-initiativ overfor Russland og Ban Ki-moons fempunktplan for atomnedrustning vært viktige. Både FNs sikkerhetsråd og NATO fremhever at en atomvåpenfri verden er en felles ambisjon. Dette har ledet til ikkespredningsavtalens tilsynskonferanse i mai 2010, hvor følgende tekst ble vedtatt:

«All States need to make special efforts to establish the necessary framework to achieve and maintain a world without nuclear weapons.»

Som sluttokumentet fra den ovennevnte tilsynskonferansen også vektlegger, er det avgjørende at stater bidrar til rettsliggjøring av atomnedrustningspolitikk slik dette grunnlovsforslaget gjør. I det nevnte sluttokumentet poengterer statene på konferansen deres

«deep concern at the catastrophic humanitarian consequences of any use of nuclear weapons, and reaffirm[ed] the need for all states at all times to comply with applicable international law, including international humanitarian law».

Annen tilsvarende lovgivning i andre land

Mange land har innført tilsvarende og strengere lovgivning enn det som her foreslås, for å forby atomvåpen nasjonalt. I New Zealand sementerte man landets antiatomvåpenpolitikk i New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act i 1987. Denne lovgivningen forbyr produksjon, introduksjon og oppbevaring av atomvåpen i landet. Lovgivningen ulovliggjør også landets borgeres handlinger som bidrar til at andre personer gjør dette. Slike handlinger er også forbudt for alle som handler på vegne av New Zealand, hvor som helst i verden. Lovgivningen forbyr også transport av atomvåpen på land eller i internasjonalt farvann og dertil oppbevaring i landets havner. Selv sivile atomdrevne fartøy forbys ferdsele innaskjærs gjennom denne lovgivningen. Lovgivningen gir også statsministeren rett til å nekte internasjonale fly å lande i New Zealand om de bærer atomvåpen. New Zealands lovgivning på dette feltet er blant de strengeste i verden, ved at denne også umuliggjør inntreden i atomparaplyer.

I 1987 vedtok Filippinene et grunnlovstillegg som konstaterer at landet innfører og vil forfølge en politikk for et atomvåpenfritt Filippinene (Nuclear Weapons-Free Provision in the Philippine Constitution: Artikkel II seksjon 8 i grunnloven av 1987). Denne grunnlovfestede politikken innebærer at regjeringen ikke kan lagre, eller tillate andre å introdusere, atomvåpen på filip-

pinsk territorium. Videre forbyr grunnloven fly, skip og kjøretøy som bærer atomvåpen, å ankomme landet. Denne politikken har vært et effektivt redskap for å bygge nasjonal sikkerhetspolitisk autonomi. Eksempelvis kan landets beslutning fra 1992 om å avslutte avtalen med USA om militære baser i landet anses som et resultat av dette.

I 1992, samme år som de siste russiske troppene trakk seg tilbake fra Mongolia, proklamerte Mongolia i FNs generalforsamling at landets territorium skulle erklæres for atomvåpenfri sone. Denne loven forbyr individer, legale personer og fremmede stater å anskaffe, være i besittelse av eller ha kontroll over atomvåpen. Loven forbyr også utvikling, produksjon, stasjonering, utplassering, transport, dumping og testing av atomvåpen på Mongolias territorium. I dette forbudet mot atomvåpen inkluderes også annet radioaktivt materiale produsert for våpenformål. Mongolias lovgivning er unik ved at en stat unilateralt erklærer seg som atomvåpenfri sone under FN. Denne lovgivningen forplikter derfor FNs sikkerhetsråd til å koordinere den internasjonale institusjonaliseringen av Mongolias atomfrie status.

Japan er det landet som i størst grad har kjent atomvåpenenes virkning. På tross av at Japan, som Norge, har underlagt seg amerikansk atomvåpenparaply, har Japan etablert en tydelig anti-atomvåpenlinje etter krigen. De tre atomvåpenprinsippene i japansk politikk ble formulert av statsminister Sato i 1967, tre år etter at Kina hadde testet sitt første atomvåpen. Disse tre prinsippene sier at Japan ikke skal introdusere, produsere eller besitte atomvåpen. Dette ble formulert i en parlamentarisk resolusjon i 1971, selv om prinsippene aldri er blitt lovfestet. Hver eneste sittende statsminister siden Sato har imidlertid bekreftet at disse tre prinsippene ligger til grunn for japansk atomvåpenpolitikk.

Atomvåpenforbud i norsk grunnlov

På det internasjonale nivået har Norge en lang og god tradisjon i å være blant de absolutt mest progressive på dette feltet. Forslagsstillerne mener at dette grunnlovsforslaget befester den tradisjonen også i Grunnloven. Å introdusere nasjonal grunnlovgivning som forbyr bruk, produksjon, utplassering og introduksjon av atomvåpen i Norge, blir derfor en naturlig del av norsk innsats for en atomvåpenfri verden. Forslaget er også en oppfølging av Norges internasjonale forpliktelser ved at Norge med dette yter en ekstra innsats for å legge til rette for en verden uten atomvåpen i eget lovverk.

En grunnlovfesting av forbud mot atomvåpen i Norge vil også være et verdimeisig og politisk fundament for andre internasjonale politiske virkemidler og initiativ med samme mål. Forslagsstillerne mener at en slik grunnlov er i tråd med våre konstitusjonelle tradisjoner ved at vi grunnlovfester helt sentrale verdier og interesser for landet. Forslagsstillerne mener at det er

tilstrekkelig å grunnlovfeste et forbud mot atomvåpen, selv om dette ikke er dekkende for andre typer masseø-

deleggelsesvåpen og våpentyper som må sies å være spesielt inhumane eller skadelige for sivilbefolkningen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Alternativ 2:

§ 25 nytt femte ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2020

Petter Eide

Solfrid Lerbrekk

Kari Elisabeth Kaski

Audun Lysbakken

Kari Andersen

Lars Haltbrekken

Mona Fagerås

Nicholas Wilkinson

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

